

pp. do. A 231
7

Hist:
III. c. 8.

18

J.

Q. D. B. V.

EXERCITATIO PHILOLOGICO - THEOLOGICA

DE EO

NVM SOLLEMNIS EXPIATIONVM
DIES SVB TEMPLO II. FVERIT
CELEBRATVS ?

QVA

AD PVBLICVM INAVGVRATIONIS ACTVM

IN

ILLVSTR. GYMNAS. REG. REFORMAT. AVDITORIO

PVBLICO

SOLLEMNI ORATIONE

AD D. XVI. JVLII AB HOR. X. MATVT.

CELEBRANDVM

OPTIMARVM LITTERARVM OMNIS ORDINIS AC

DIGNITATVM FAVTORES

HVMANISSIME INVITAT

JOANNES GEORGIVS MICHAELIS

S. THEOL. PROF. PVBL. ORD. ET ILLVSTR. GYMNAS.

EPHORVS.

HALAE MAGDEBYRGICAE

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

EXERCITATIO PHILOLOGICO - THEOLOGICA

DE EO

**NUM SOLLEMNIS EXPIATIO-
NUM DIES SVB TEMPLO II. FVERIT
CELEBRATVS ?**

§. I.

bi argumentum de *celebratione festiuitatis anni-Proceimium.*

uersariae piacularis sub templo II. in medium adducimus, animo facile prospicimus, non defuturos, qui nos inconsultrae postulent imprudentiae, laboremque nostrum superuacuum pronuntiant: cum non facile aliquis dubitet, vna cum reliquis festis diebus, etiam hunc ipsum apud Iudaeos, quoad templum posterius sterit, obtinuisse. Forsitan & ipsi ita iudicaremus, nisi con-

staret, non infimae caecae theologum contrarium pronunciarer, nullum dubitasse. Est is celebris Galliae theologus, eruditione & meritis in ecclesiam puriorem insignis, PETRVS MOLINAEVS, qui sibi persuadere non potuit, solemnitatem hanc toto illo tempore, quo templum serubabelicum in flore fuit, vsu viguisse. Sed audiamus ipsum! Verba, quae huc spectant,

A 2

ſpectant, habentur in elegantiffimo eius libello, qui *vates* inſcribitur, L. I. c. 25. p. m. 75. *feſtum Kippurim, ſeu purificati-
onum, quo ſacerdos adparebat coram arca, non eſt CREDIBI-
LE poſt reditum ex captiuitate babylonica OBSERVATVM
FVIſſE.* Et ne quis exiſtimet, haec ipſi, rem non ſatis pen-
ſitanti, excidiſſe, (cum ex facili euenire poſſit, vt alicui in
longa ac intenſiori meditatione ſomnus quaſi aliquis obrepat,
& acies ingenii ac iudicii hebetetur,) rationem huius ſui effa-
ti ſubiungit, *quandoquidem nulla tunc arca erat.* Solemnita-
tes quidem huius diei multi multa doctrina ac diligentia ex
lege Moſis ac magiſtrorum *de reſpiciendi* declarauerunt, ex illis
tamen nemo mihi adhuc occurrit, qui ex inſtituto inquiſue-
rit, num dies hic, quamdiu templum ſecundum perdurauit,
ſacra feſtiuitate fuerit agitatus? Faciemus igitur hac noſtra
commentatiuncula, vt adpareat, potiores eſſe rationes illorum,
qui adfirmant, quam *Mol. naei*, qui negat, oſtenſuri, ſententiam
hanc nec locum habere poſſe, nec, quam adfert rationem, illam
peruincere. Quare in medium producemus, (1) ſententias
illorum, qui ſibi indicia celebrati feſti huius diei in nonnul-
lis N. T. locis inueniſſe ſunt viſi, (2) argumenta expromemus,
quibus euinci poteſt, hunc diem Iudaeis ad excidium vſque
urbis atque templi per Romanos ſacrum fuiſſe, (3) demon-
ſtrabimus, licet arca foederis a templo ſecundo abtuerit, his
tamen piacularibus ſacris vacare potuiſſe.

§. II.

*I. Diſquiri-
tur, num in
quibusdam
euangelista-
rum locis ad
diem hunc
reſpiciatur
& quidem (α)
Luc. I. 9.*

Primum quod attinet, ex patribus ſibi non nulli perſua-
ſerunt, quos, quod mirandum, ſecutus eſt ERASMVVS, *Za-
chariam*, Ioannis baptiſtae parentem, pontificem maximum
fuiſſe, & ſuffitum, quem in templo adoleuiſſe dicitur Luc. I.
9. non fuiſſe ſuffitum quotidianum, ſed annum, quem ſa-
cerdos maximus, quouis anno die expiationis feſto, in ſacriſ-
ſimo templi loco ſuccendere tenebatur. Quae ſententia ſi ve-
ra eſſet, haberemus teſtimonium certum atque indubium feſti
huius ante auſpicia N. T. adhuc durantis. Sed vero in hac ipſa
hi-

historia tot sunt indicia, Zachariam non fuisse summum sacerdotem, nec illius vicarium, sed gregarium, vt mirum sit, in hanc sententiam quemquam eruditorum descendere potuisse. Auctores, qui illam refutarunt, nominat WOLFIVS ad h. l. quibus addimus ABR. SCVLTVM exerc. euangel. l. I. c. 6. 7. Nostrum non est repetere ea, quae a viris illis doctis, speciatim WITSIO Miscell. sacr. T. II. p. 474. seqq. sunt obseruata, id tantum addemus, quod ab illis non aequè dilucide est explanatum. Dicitur *κατα το εθ^{ος} της ιερωτεας ελαχε το θυματω*, v. 9. quae SYRVS indeterminate conuertit, *secundum consuetudinem sacerdotii peruenit ad ipsum, vt pararet suffitum*: ex quibus verbis cognoscere non possumus, num ministerium illud temporarium fuerit, & qua via ad ipsum fuerit delatum? Verba rectius ita redduntur, *secundum consuetudinem sacerdotii sortito ipsi obligit suffitus*. munus aromata sacra accendendi. Sacerdotum in quaque classe, & ministeriorum, quouis die obeundorum, multitudo in causa fuit, vt viam *sortitionis* elegerint, IOMA c. II. §. 1. 2. MAIMONIDES de sacrif. iugi c. IV. §. I. seqq. cuius ratio exponitur TAMID c. III. §. I. ad quem videri potest erudit. IKENIVS, conf. MAVRITIVS de sortitione veterum c. XXIV. p. 310. seqq. Speciatim sortitio circa suffitus negotium instituenda erat, quoniam peculiarem aliquem dei fauorem illi adligatum existimabant, quo igitur illius singuli compotes euaderent, non solum per sortium praefectum semper *noui*, qui ministerio hoc nondum functi erant, euocabantur: verum etiam, quoniam bis per diem mane & vesperi sacrum hoc parabatur, qui mane adoleuerant, non ius habebant suffitum faciendi tempore vespertino: sortitio igitur repetebatur. Verum quoniam argumentum hoc occupavi in pecul. exercitat. *de sacerdote ex suffitus ministerio non diuite*, quae habetur in *observationibus meis sacris*, Trai. ad Rhenum a. 1738. 8. litterarum formis excerptis, nolo actum agere. Sed enim sacerdos maximus erat solus, nec vilo reipubl. iudaicae tempore plures vno hac dignitate sunt functi: sortitione igitur opus non erat.

erat. Hoc ipsum vfu obtinuisse, docet MAIMONIDES de adparat. templi c. V. §. 12. *suffitum*, inquit, *quo die cumque libuisset, adolebat* (sacerdos maximus) - *nec, ut sacris operaretur, sortiendum ipsi erat: sed cum placitum erat, quam vellet, rem diuinam faciebat.* Verba repetimus ex interpretatione latina LVD. COMPIEGNE de VEIL, ebraica producit IKENIVS ad Tamid p. 111. Et quod cum maxime est notandum, sanctitas diei piacularis tanta erat, ut omnia illius munia, nisi vel imbecillitate, vel immunditie impediretur, solus sacerdos maximus obire teneretur. Secundum legem diuinam Aharoni, sacerdotum principi, hoc iniunctum erat Exod. XXX. 10. Leu. XVI. 2. 12. seqq. adeoque idem eius in summo hoc munere successoribus competeat, quare MAIMONIDES de *solemni die expiat* c. II. §. I. adfirmat, *cuncta sacrificia quotidiana & extraordinaria die illo faciebat summus sacerdos vestibus aureis.* Consulatur CVNAEVS de *republ. ebr. L. II. c. 6.* DANZIVS, de *functione pontif. maximi in adyto* anniuers. c. I. §. 2. Quodsi igitur hoc die solus pontifex sacris est operatus, nec vlllo tempore ad sortitionem fuit obligatus, nec obligari potuit, Zacharias autem per sortem sufficendi munus est nactus: indubia consecutionis lege sequitur, ipsum nec pontificem fuisse, nec suffitum, quo de in praesenti est sermo, in adyto, verum in sancto adoleuisse, & per consequens, argumentum pro sacris expiatoriis, hoc temporis intervallo celebratis, neci nequit.

§. III.

(3) Ex Io.
c. I. 29.

Verba Ioannis baptista: Ioh. I. 29. *ἴδε ὁ ἀμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἰρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου*, circa diem expiationis, cum Iesum ad se accedentem conspicaretur, prolata fuisse, sententia est eel. le MOYNE var. sacr. T. II. p. 481. 482. quam repetit in dissert. ad Ierem. XXIII. 6. p. 196-205. ad quem concelebrandum eum ingens Iudaeorum turba, quo sollennitati tabernaculorum, quae non longe aberat, interessent, concurisset, ipsos ab hirco isto typico, in solitudinem demittendo,

do, animis suis auocare, ipsorumque cogitationes ad Christum, verum antitypum, qui, qua sponsor, peccata nostra in se suscepit, eademque ipsa, expiatione facta, abstulit, conueruisse. Quam opinionem vener. DEYLINGIUS obseru. sacr. P. III. p. 333. adpellat *elegantem*. Sed ex iis, quae locum nostrum antecedunt & sequuntur, non adparet, ob instans expiationum festum verba haec à Ioanne pronunciata fuisse. Si ex nexu quis iudicare velit, deberet potius dicere, baptistam in oculis habuisse agnos paschales, qui vicem verorum sacrificiorum sustinuerunt, dicitur enim c. II. 13. festum paschalem diem non longe inde abfuisse, in quos digitum intendisse suum Ioannem, dexterrimus oraculorum diuinorum interpret, COCCEIUS, pertendit, op. anecdot. T. II. p. 457. Adhaec subiecta non manent eadem. Hircus *ωνοπιουπιος* conuertitur cum agno, neeum ad liquidum est perductum, hircum, in terram desertam abducentum, sistere repraesentationem Christi, peccatis nostris onusti, eademque baiulantis. Existimauerim igitur, Ioannis scopum esse, primarium Christi officium indicare, qui peccata populi sui tanquam honor ac liberator perfectissima obedientia sua sustulit & expiauit. In hoc declarando conuenienter veritati, in ecclesia manifestata, loqui debebat, cum typis autem ita comparatum est, ut veritatem cognitam supponant, quam in effigie quasi quadam oculis atque animis subiiciant eandemque obsignent. His praenotatis, me quidem iudice, primum in oculis habuit insigne illud de Messia vaticinium, quod Iesaias c. LIII. 4-6. perscriptum reliquit. Quae veritas quoniam tor agnorum atque ouium victimis, durante O. V. fuit repetita & obsignata simul ad agnos, olim mactatos, baptistam respexisse iudicamus. Lactamur in eundem modum cogitationes suas digessisse cel. VITRINGAM comm. in apocal. c. V. 6. p. 275. 276. qui tamen ante de agnis in sacrificium iuge, quotidie mane & vesperi, mactatis, exposuerat, obseru. sacr. L. II. c. 13. §. 5. p. 457. Sed vero & sic nobis
argu-

argumentum decedit, expiationum festum sub templo II. celebratum esse.

§. IV.

(γ) Ex Io.
V. 1.

Ad illum igitur pedem promoueamus locum oportet, qui cuidam visus est hanc stabilire sententiam. Habetur is Io. V. 1, ubi per *ἑορτή των Ιουδαίων* HARDVINVS comment. in N. T. vid. act. erud. lipf. nou. m. Mart. a. 1743. P. I. p. 107. festum expiationum vult intellectum. Quoniam Ioannes minus determinate loquitur, cum Iudaei plures vno die festo celebrauerint, de alia itemque alia festiuitate cogitarunt interpretes, vt non facile aliqua illis sacra fuerit, quam non hic sibi inuenisse sint visi. De festo *pascatis* ex antiquioribus exposuerunt IRENAEVS, ex recentioribus BEZA, CHEMNITIVS, RICH. MONTACTIVS, LIGHTFOOTVS, GE. CALIXTVS harm. euang. L. III. c. I. p. 117. CORN. a LAPIDE, alii, de festo *pentecostes* post CHRYSOSTOMVM cogitauit CALVINVS, de festo *tabernaculorum* IO. CHRIST. HARENBERGIVS bibl. brem. cl. VII. fasc. I. p. 90-93. IO. IACOBVS CRAMERVS in cod. fucca p. 426-429. Festum *purim*, & quidem minus, quod in diem XV. mensis Adar incidebat, in oculis habuisse, iudicat doct. LAMIVS, quod vtpote *obscurius non nominatur* euangelista. Sententiam ipsius cum rationibus suis declarat DOVTREINIVS bibl. brem. cl. I. fasc. 5. p. 609-611. cui & ipse album adiciere calculum, non veretur, quamdiu aliquid probabilius a nemine fuerit productum. In tanto sententiarum diuortio quid statuendum sit, iudicatu est difficile, cum in iis, quæ antecedunt & sequuntur, non characteres certi adpareant, ex quibus intelligere queamus, quæ sigillatim ex festiuitatibus iudaicis sit intelligenda. Diuersa verborum, *ὅτι τετραμνηον ἔστι, καὶ ὅτι Σεβασμος ἑρχεται* c. IV. p. 35. acceptio, itemque vox *ἑορτή* c. V. p. 1. multum ad hanc vel illam sententiam adoptandam contrulit. Ponunt, tempore hiberno verba illa Christum prolocutum fuisse, a cuius lapsu qua-

De eo num sollemnis expiationum dies sub Templo II. 9

quatuor menses putantes, in festum paschatis incidunt, et tum illa *μετα ταυτα* sensu strictiori accipiunt, quod sc. festum hoc memoratum statim, periodo ista elapsa, agitari fuerit caeptum, a secundo enim paschatis die initium messis hordeaceae ducebatur. Addunt, pascha praecipuum festorum omnium iudaicorum fuisse, a quo reliqua numerari sint caepta, & hinc *εορτης* nomine *κατ' εορτην* venire posse. Qui pro *pentecostes* festo militant, illi messem triticeam in animo habent, & tum tempus illud quadrimestre aliquantulum promovere debent. Qui de festo *expiationum* ac *tabernaculorum* sermonem esse coniectant, illi verba Christi, *οτι εστι τετραμηνον εστι*, proverbialiter accipiunt, non de definito quatuor mensium ambitu, sed longiori aliquo spatio, nec verba *μετα ταυτα* ita stricte sumunt. Id praeterea pro festo tabernaculorum adlegatur; solemnitatem hanc ob insignem laetitiam, quam illud celebrantes fuerint testati, nomine *איל*, et apud scriptores sacros, & talmudicos venire, & propterea hic nomine *εορτης* speciatim indigitari posse. Prior ratio etiam in praesidium sententiae *Harduinianae* adduci posset, festum quippe expiationis per quinque tantum dies tabernaculorum festiuitatem anteuertebat. Verum vbi Christus dicitur *ascendisse ad festum Hierosolyma* Io. V. I. manifeste adparet, festum aliquod intelligendum esse, quo Iudaei vi legis mosaicae Hierosolyms comparere, ac sacris litare obligati erant. Sed erant illa festum paschatis, pentecostes & tabernaculorum, quibus, si non omnibus, illorum saltem aliquo, maxime qui ab vrbe longius aberant, praesentes se sistere debebant. Hinc Io. XI. 55. magnam populi turbam Hierosolyma commigrasse legimus. Christus ad festum tabernaculorum contendit Io. VII. 10. coll. 7. 2. Hi dies festi dicebantur *matotes*, quibus doctores mischnici expiationis festiuitatem non accensent, sed ab illis distinguunt, IOMA c. I. §. 8.

§. V. Quando igitur in his locis nihil certi pro celebratione II. Proferuntur diei expiationum sub templo II. inuenimus, certiora arguitur suspitione menta nes, festum

*hunc diem
sub secundo
templo cele
bratum fu
isse.*

menta circumspeciamus oportet. Ut iustum ordinem sequamur, præmittemus ea, quæ suspicionem mouent, subiecturi ex fide dignis monumentis historicis ea, quæ causam nostram extra dubium ponunt. Suspicionem mouent verba Mosis Leu: XVI. 29. *והיתה לכם להקת עולם* & *sic vobis in statutum perpetuum*. quæ verba repetuntur v. 31. 34. Dubium vix est, quin legislator de toto ministerio, quo sacerdos summus hoc die fungebatur, loquatur, item omnibus institutis, quibus Israelitæ obsecundare debebant, quamdiu terram suam colebant, interque illos tabernaculum primum, inde templum excitatum erat. De his pronuntiat, debere perpetuæ durationis esse, quamdiu sc. munia sacra in domo dei peragi possent. ABARBANEL propterea distinctionem facit inter ea, quæ in tabernaculo & templo peragi debebant, & ea, quæ ab Israëlita omni postulabantur, ad quæ tribules suos adhuc hodie vult obstrictos, sc. *adstrictionem animæ* (ieiunium & abstinentiam ab omni, quod voluptatem externam procurare potest) & *cessationem ab omni opere externo*. Quando porro ab huius diei iusta celebratione peccatorum expiationem suspendebant, & per fidem in futurum Messiam consequebantur, dubium non est, quin per Esram & socios, qui cultum externum post reditum ex captiuitate babilonica ordinauerunt, sollempnitas huius diei iuxta Mosis constitutionem fuerit reuocata: quo de minus dubitare licet, clarum enim est & apertum, omnia reliqua festa a Mose præscripta, secundo templo stante, obtinuisse. Num igitur quis animum suum inducere potest, vt credat, voluisse festiuitatem omittere, a qua tamen ad vniuersum populum adeo insignem fructum redundare sibi firmiter persuadebant? Hunc diem festum tanti faciunt Iudæi, vt dicere non vereantur, in diebus Messiae omnia festa esse abroganda, excepto die expiationum & festo purim. Verba in *Vaikra rabba*, excitante ALTINGIO de schilo L. V. c. 19. p. 421. conf. GRABIVS spicil. patr. Vol. I. p. 329. hæc sunt *כל הברורים יום הכפורים בטלים חוץ מפורים* *omnia festa cessabunt, excepto festo*

*אשר יום הכפורים
הוא יום המעשר
הוא יום המעשר*

fitto parum & die expiationum. Parum abest, quin mihi persuadeam, esse fragmentum veritatis patrum catechescos, & illo indicari non tam ipsum festum expiationis, quam expiationis per Christum praestitae fructum, commemorationem, celebrationem, oblationem & adplicationem per omnia tempora Messiae duraturam esse. Quodsi igitur Iudaei in ea perstiterunt sententia, festum hoc sub diebus Messiae reuocatum iri, estne credibile, illud, restauratis templi secundi sacris, praetermissum plane voluisse?

§. VI.

Adhaec habemus in mischna codicem, cui titulus est *Probatur* *MD*, de die expiationis, in quo sileo admodum luculento *porro, quomniam in* omnia officia, quibus sacerdos maximus est perfunctus, sunt *cod. IOMA* exposita, item quibus populus vacauit, ut veram *omnia mu-* resipiscenti- *nia, hoc die* am restaretur, sique de remissione peccatorum suorum *peragenda,* *ordie expo-* *nuntur.* Quodsi vero, quae in mischna declarantur, *restimonis illorum, qui templum secundum suis lustrau-* *runt oculis, & cultum externum vel ipsi administrarunt, vel* ab aliis peractum viderunt, relatione porro discipulorum horum, *schedis denique, ab antiquioribus relictis, sunt con-* *gesta, quod prae aliis demonstratum dederunt* ALTINGIUS in *Schilo* L. IV. c. IX. p. 241-243. VITRINGA de templo Ezechielis P. III. p. 64-71. sequitur festum expiationis, cuius *λετεργων* mischnici in hoc libro exhibent, sub templo II. ad destructionem illius vsque obtinuisse; alias ratio nulla dari potest, qui solemnitatem eius adeo accurate describere potuerint. Addimus, vero esse propius, propterea ritus omnes, quales, stante templo serubabelico, in usu fuerunt, tanta sollicitudine in vnum coegisse volumen, quo, si quando futuris temporibus templum cum omni caerimoniarum adparatu restauraretur, formulam haberent, ad quam sacra omnia externa componerent. Demonstratum id dedit GVILIELMVS WOTTONVS in *miscellaneis,* *B 2* quorum

quorum praecipua momenta exhibentur bibliothecae angloise T. IV. p. 376. sequentibus, docens, mischnam sistere veras iudaeorum traditiones, qui, stante secundo templo, vixerint: probabile etiam esse, in illa haberi traditiones antiquiores iis, quae profectae sint a R. *Ichuda sancto*. Quare non omnino probare possumus verba viri doctissimi I. G. de *Chaufepie* diss. de *supplicio crucis*, reperita miscell. Duisburg. T. II. fasc. 3. p. 407. existimantis, quod illi traditionum architecti, talem nobis *reipublicae & ecclesiae formam depinxerint, qualis ipsorum hypothesibus sententiisque conueniebat, quamque, restituta aliquando per Messiam, ut sperant, reipublica, obtinere vellent*. Mischnam ea fini compilasse, quo ad illius praescriptum templi cultus, restituendi olim, dirigeretur; haut inuiti largimur, sed vero, quae in illa traduntur, efficta esse, quo sic ipsorum opinionibus essent adcommoda, dicere non audeamus. Satis superstitionum & institutorum superuacaneorum sub vltimis temporibus inuectum erat, ut ab aliis comminiscendis facili opera abstinere potuerint. Sint etiam in mischna, speciatim codice *loma*, quaedam, quae non videntur ipso actu obtinuisse, sed a mischnicis doctoribus, quo praconceptis opinionibus praesidio essent, commenta, quorum iure referre possumus, quod de lingula coccinea aliquando albescente iactitant, inde tamen minus recte infertur, omnia pro cerebri figmentis reputanda esse. Adhaec satis constat, acrem inter rabbanitas & Karaeos viguisse controuersiam, quorum hi contendebant, aromata accendi debere a pontifice ante, quam penetrare interius peruasisset, illi vero negabant, suffutum demum in prunas ardentis, in thuribulo contentas, immittendas esse sciscitantes, ubi in conspectum Dei post velum comparuisset, Leu. XVI. 12-13. Cum autem in illorum sententiam ex ipsis fumis sacerdotibus non nulli aliquando concederent, ne quid contra legis effatum committeretur, seniores synedrii, praesente sacerdotum, aetate venerabilium, concione, pontificem, sacra facturum, sacramenti religione obstrinxerunt, *ne quid mutaret ex omnibus illis, quae ipsi dicerent*, IOMA c. I. 5. conf.

conf. TRIGLANDIVS de *secta karacorum* p. 185. 186. edit. Wolfianae, & qui argumentum hoc ex instituto tractavit LEONHARD. HOFFMANNVS diss. de summo sacerdote ebraeorum ante diem expiationis adiurato, quae Ienae prodit a. 1734. Cum autem certum sit atque exploratum, diuortium istud Iudaeorum doctores iam dum diuississe, quo tempore templi cultus perdurabat, indubium etiam sit, ipsos in externis quibusdam ritibus ab inuicem discessionem fecisse, praeterea constantibus suffragiis testentur, pontificem iurisiurandi religione obligatum fuisse, ne quid contra legem mosaicam in suffitus negotio immutaret, prono aluo fluir, expiationum festum sub templo secundo neglectum haut fuisse.

§. VII.

Sententiam nostram adhuc confirmauimus ratiociniis, ex *Praejudiciis* illis, quae certa ponuntur, ductis, sicque causae nostrae *succedunt* praedictae aliquod praestruimus. Sed tota quaestio *ver-*
argumenta
 titur circa rem facti, igitur ad illius certitudinem adstruenda *historica, (i)*
 testimonia fide digna requiruntur. Sed vero & illa *ex IOSE-*
 nobis non desunt. Primum testem citabimus *IOSE-*
 PHVM, sacerdotali prosapia oriundum, qui casum in rem
 nostram admodum opportunum victuris commisit chartis.
 Verba eius haec sunt: *ἐπι δε Μαρτίας τε ἱερωμενε, συμβαι*
νει και ετερον αρχιερεα καταστησιν προς μιαν ἡμεραν, ἣν ἱε-
δαισι νησειαν ἀγασιν. ἀπτα δε ἐστιν ἡδε. Ο Μαρτίας ἱερωμενε
ἐν νυκτι τη Φερετη εἰς ἡμεραν, ἣ ἡ νησεια ἐνίστατο, ἔδοξεν ἐν ὄνει-
ρατι ἀμιλῆσαι γυναικι. και δια τοδε ε̄ δυναμενε ἱερεργειν Ἰωση-
πος, ὁ τε ἔλλημεσ συνερατο αὐτω, συγγενησ ὦν, Α. Ι. Ι. XVII.
 c. 8. Historia haec contigit sub extremis Herodis magni
 temporibus, quam vt recte intelligamus, oportet praemone-
 re, de illo ieiunio hic esse sermonem, quod in diem expia-
 tionis sollemnis incidebat, quo nemo nisi P. M. sacra obire
 poterat, vt hinc, si ad sacra facienda ineptus esset, alius illi
 substitui debuerit. Illud in eo consistebat, vt ab omni cibo,
 B 3 potu,

potu, & quae ad licitam voluptatem qualicumque modo faciebant, abstinere inberentur, IOMA c. VIII. §. I. MALMONIDES de solenn. expiat. c. II. §. 1. 7. qua de caussa נאד' ז'סו'נ' ונשעה, in bereschit rabba צומא רבא *ieiunium magnum* adpellatur, conf. BVXTORFIVS lex. rabb. p. 1898. RELANDVS antiqu. ebr. P. IV. c. 6. p. m. 6. Hoc die, quod modo monui, solus pontifex sacris litabat, et si quidem contingeret, ut propter immunditiam fortuitam ministerio suo defungi non posset, alius ipsi substituebatur, qui vicem eius subibat, *sagan* dictiratus. De eo ita habemus in cod. IOMA c. I. §. I. שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מכהן לשבת פלהדרין ומתקנין לו כהן אחר הרתיו שמה יארע בו פסול *septem dies ante diem expiationis separant sacerdotem magnum a domo sua ad conclave parhedrorum, substituntque illi sacerdotem alium, si qua pollutio ipsi obtingat.* Quando igitur nocte, quae diem expiationis anteedebat, Matthias videbatur sibi per quietem cum vxore consulescere, sicque impurus reddebatur; Ellemus per illum diem vicariam ipsi operam praestare tenebatur. Quae quoniam accuratissime conueniunt cum iis, quae mischnici tradunt, dubium est nullum, quin per *ieiunium*, Iosepho memoratum, expiationum dies sit intelligendus. Eandem historiam referunt gemaristae: בכן אילם ששארע קרי לכהן גדול כיום הכפורים ונכנס בו אילם תהתי בכהונה גדולה *de filio Illem ex vrbe Sephor, qui, cum fluxus feminis sacerdoti maximo in die expiationis superuenisset, ingressus est, sc. sanctum sanctorum, et loco ipsius pontificatu est sumptus.* Quae verba pariter excitat SELDENVS de success. in pontificatum Ebraeor. L. I. c. XI. p. m. 337. 338.

§. VIII

2) Ex Mischna.

Exemplum non multum abfimile exhibet R. Chita in adtamentis ad cod. de die expiat. c. III. §. 22. cuius verba ex versione doctiss. Ugolini repraesentabimus: *narratur bisitor de Simeone filio Kamish, qui egressus est, ut vesperi cum rege collo-*

colloqueretur & sputum in vestes eius decidit, ingressus est eius frater & sanctus est sacerdotio magno eius loco. Sic eorum mater vidit duos summos sacerdotes eodem die. In notis adiectis ex talmude hierosolymitano horaioth f. 47. rem ita proponit, hunc ipsum vesperi diei expiationum ambulasse cum rege, accidisse vero, ut vestes eius ab alio sputo polluerentur, ut ingredi non potuerit, sicque Iehuda frater ipse munere hoc fungi necesse habuerit. Idem exprimit IO. HENRIC. OTTO in lexic. rabbin. ex auos R. Nathan f. 9. col. I. sed ille nominat R. Ismaelem, ben Camithi, atque huic inter confabulandum cum duce quodam euenisse perhibet, ut salua eiusdem fuerit conspersus ac pollutus, adeo ut causa impuritatis legalis ministerium suum obire non potuerit, sicque frater vices ipsius subierit. Qui hic nominatur Ismael ben Camithi, idem est cum Simeone ben Camith, obseruante quippe SELDENO de successione in pontif. ebraeor p. 340. in nonnullis exemplaribus pro Simeone ben Camith, legitur Ismael ben Camith. Quae relatio si vera est, habemus pontificem, habemus pontificis vicarium, denique ministerium sollemnem expiationis die peragendum. Sed historiam hanc ubi cum constitutionibus iudaicis confero, non vnum mihi suboritur dubium. Equidem quod de sputo polluyente dicitur, cum canonibus iudaicis in concordiam facile mitti potest. Ita quippe in cod. נדה c. VII. §. 1. decernunt, דם הנדה וכשר המת כטמאין לחין ומטמאין יבשים אבל הוב ובשר המת כטמאין לחין ומטמאין יבשים -- כטמאין לחין ומטמאין יבשים, sanguis menstruus, et caro mortui polluant, humidis pariter ac sicci: sed fluxus mensstruus, & mucor (narium) et SPVTVM polluant, ubi humida sunt, non polluant, ubi sicca. CL. SVRENHVSIVS, qui codicem hunc latine loquentem fecit, in sua versione verba והניע והרוק reddit per sputum tenue et crassum, secutus procul dubio BARTENORIVM, qui הניע interpretatur per נענוע עי שיוצא דך רוק sputum tenue, quod per commotionem exit, rectius redditur per mucorem, qui naribus

ribus effluit. Ex his igitur adparet, sacerdotem maximum spuro pollui potuisse, sed si ipsum hoc relate ad tempus, quo pollutio contigisse fertur, reuocetur, graue relationi huic praeiudicium creatur. Septem dies ante expiationis festum, aedibus suis relictis, in templum se recipiebat P. M. in eodemque, & quidem in conclau parhedrin se detinebat, idque, p̄rissimum ea de causa, ne qua re pollueretur. Liquer hoc ex illis, quae ex cod. Ioma c. I. §. I. excitauimus, conf. R. *Chita* in additamentis c. I. §. I. MAIMONIDES de expiationis die c. I. §. III. Nec inde discedebat ante, domumque reuertebatur, quam cum omnia diei huius sacra peracta essent. IOMA c. IV. §. 2. Cum igitur separationis huius a domo sua finis hic fuit, vt a pollutione praeservaretur, dubium est admodum, voluisse hunc hominem vel die, expiationis festum anteuertente, vel in die festo ipso templo exire, vel etiam hoc ipsi per sacerdotes, in quorum potestate tum erat, integrum fuisse. Omnis igitur historia haec mihi, conficta videtur, quo felicitas matris depraedicaretur, quae vno die duos filios pontifices viderit, alium actu, alium fratris vicarium, siue faganem. Quare ex hac historia directe demonstrare non licet, expiationis festum hac tempestate actum fuisse, indirecte hoc inde sequitur, quia fingere illam non potuissent, nisi sollemnitas huius diei illa aetate obtinuisset.

§. IX.

Alia in confirmationem prioris argumenti adducuntur.

Dubius fere haereo, num proferam, quod impudentissimus scurra, qui librum sacerrimum תולדות ישוע הנוצרי, ab *Huldrico* latine conuersum & meritis castigationibus instructum, conscribillauit, impie nugatur, *Mariam*, filiam *Kalpbui*, oriundam ex tribu Beniaminis, nuptam *Papo*, ex acibus matris *Bethlehemum* abductam, ab *Iosepho Pandera* nazareno stupro compressam esse, ביום צום כפר, ipso die *esuriali*, expiationi populi sacro, eandemque, tempore circumuoluto, *Iesum nazarenum* edidisse p. 5. Futilitatem huius narrationis vt operose demonstremus, nemo, opinor, a nobis postulat, commitemus tantum hunc hominem cum alio

alio eiusdem furfuris nequam, qui librum sub eodem titulo confinxit, quem cel. WAGENSEILIVS. in *telis igneis satanae* dedit, quo adpareat, quam parum sibi mendaciorum architecti consent. Hic fingit, Mariam, *Iocbanani* desponsatam, a *Iosepho Pandera*, sponsum simulante, gravidam fuisse factam, quae post enixa fuerit puerulum, quem *Iesum* adpellauerit, p. 3. seqq. Ne quid dicam, quod prior tempore Herodis magni contigisse comminiscitur, id posterior in aetatem regis *Hassamonaei Alexandri Iannaei* coniicit. Prior finxit, contigisse die expiationum sollemni, quo sic commissum crimen in maius tolleret, hoc ipso enim *animas suas adfigere* debebant Leu. XVI. 29-31. XXIII. 27-32. Num. XXX. 7. quam adflictionem inter alia Iudaei explicant de abstinentia ab omnibus, quae ad laetitiam & voluptatem, licitam etiam, excitandam facere poterant, speciatim de abstinentia a legitima *coniuge*, IOMA c. I. §. 1. R. *Cibia* c. I. §. 1. cui BLASIVS VGOLINI alia loca subiecit p. 160. 161. R. MAIMONIDES de solennit. expiat. c. I. §. 5. Alia praeterea causa comminiscendae huius nequitiae in die ad eo sacro fuit, quoniam qui illo concipiebantur liberi, & corpore infirmo morbisque obnoxio, & mente omnis generis vitiis deturpata, in lucem edi, sibi persuadebant: quod ipsum etiam de illis censebant, qui dum mater in impuritate esset, concipiebantur. Sed tota res in ignominiam innocentissimi sospitatoris nostri turpiter est conficta, quo tribulibus suis, apertis mendaciis, odium in Christum & sanctissimam ipsius religionem inspirarent. Nullum igitur inde argumentum pro causa nostra duci potest, cum & homines hi sint recentioris aetatis, & historia ex meris confuta sit fabulis. Aliud argumentum nobis subnaecitur ex eo, quod de *Simone iusto*, gemarici doctores c. IV. cod. IOMA scriptum reliquerunt, quodque reperit SHERINGHAMIVS ad Ioma c. VI. §. 6. itemque OTTO histor. doctorum mischnic. apud WOLFIVM biblioth. ebr. Vol. IV. p. 354. quamdiu summo sacerdotio fuerit functus, hircum, ne ad dimidium quidem

dem praecipitii montis peruenisse, quin in frustra fuerit comminutus, et lingulam coccineam, in peccatorum expiatorum indicium, semper exaluisse. Non haec adducimus, ac si his fidem adhibeamus, nouimus, deum miraculorum non adeo prodigum esse, id etiam cognitum nobis est et perspectum, deum sanctitatem hominis alicuius meri, sancti licet et iusti, in aliorum rationes non transferibere, ut illius causa aliis, peccatorum cursum non abrumpentibus, illorum veniam indulgere velit. Merito igitur, quidquid Iudaei de hoc portento ingeminant, recutitorum fabulis adseribit cel. DEYLINGIUS obl. sac. P. I. p. 98. 99. Verum nimium in modum auxerint huius sanctitatem, res mirandas ipsi eiusdemque rem pori temere adscripserint, id tamen inde in compendium nostrum trahere possumus: ipso pontificatum administrante, sacra piacularia publica quotannis renouata fuisse. Addimus, quod Iudaeorum traditionibus est vulgatum, 40. a. ante excidium lingulam coccineam semper colorem suum seruasse, unde R. *Iochanan ben Saccas* imminens templi excidium fuerit auguratus, cuius verba ex hierosol. Ioma fol. 43. 3. in medium profert doctiss. OTTO lexic. rabbin. p. 393.

§. X.

(3) Ex act.
XXVII. 9.

Satis argumentorum ex magistrorum *deuteronomio* depromissum, dispiciamus iam, num etiam ex N. T. pro causa nostra quaedam producere queamus. *ieiunium* memoratur Act. XXVII. 9. quo de varias ariolationes in cumulum coniecit, easdemque examinauit WOLFIVS. Praestantissimi quique interpretes in hanc propendent sententiam, ieiunium sollempne die expiationis accurate obseruandum, intelligendum esse. Illis, quos WOLFIVS, pro hac interpretatione stantes, nominauit, addere possumus IO. IAC. HVLDRICVM not. ad hist. Ieschuæ nazareni p. 75. 76. LAKEMACHERVM obl. philol. P. I. p. 19. Ut autem notionis huius h. in l. vim recte capiamus ac illius certas habeamus rationes, duo in antecessum notabimus. (1) Lucam nominando *μαθηται* istius modi designa-

designare ieiunium, quod hoc nomine inter Iudaeos, probabiliter etiam gentiles, quibuscum illis commercium aliquod intercedebat, satis superque perspectum erat. Neque existimandum est, Lucam de alio, quam quidem iudaico, loqui ieiunio, quod etiam ipsi, licet gentilibus forte parentibus procreato, ignotum non fuit, et quia *ησεται* absolute ponit, ieiunium intelligit, quod κατ' ἐξοχην hoc nomine vulgo veniebat. Optime hoc perspexit SYRVS, qui reddit *diem ieiunii Iudaeorum*. Atque hoc in non aliud ieiunium quadrat, quam quod 10. mensis Tisri quovis anno agebatur Leu. XVI. 29. XXIII. 27. Num. XXIX. 7, qua de causa etiam hoc absolute IOSEPHO et PHILONI *ησεται*, et *ησεται ἐσρη*, de septenario et festis p. 1174. 1194. talmudicis *שבועות*, quod §. 7. notauius, appellatur, conf. praeterea B. THEOD. HASAEVS bibl. Brem. cl. I. fasc. I. p. 23. (II) Tale ieiunium intelligendum esse, quod inciderit in istam anni tempestatem, qua ob crebriores ventos atque procellas nauigatio difficilior et molestior est facta. Equidem dicat aliquis, si per ieiunium hoc intelligendum ieiunium diei expiationis, qui in 10. mensis Tisri incidebat, hic autem nostro septembri responderet, censeferi non potest, illo iamdum tempore nauigationem periculosam fuisse. Verum huic obiectioni occurrit Lucas, causando, *δια το κατ' την ησεται ηδη παρεληλυθεναι*, potuerunt igitur non dies aliquot, sed septimanas a dicto ieiunii die elapsi fuisse, sicque tempus illud propius accessisse, quo noctes longiores, et mare imperuosius euadere incipiebant. *Inde a die sexta Kalendarum luniarum usque ad arcturi ortum, id est, in diem octauum decimum kalendarum octobrium, ut secunda nauigatio creditur - - ita post hoc tempus usque in tertium idus nouembris incerta nauigatio est, et discrimini propior: propterea quia post idus septembris oritur arcturus, uehementissimum sidus. Et octauo kalendarum octobris aequinoctialis euenit acerba tempestat. Circa nonas vero octobris huedi pluuias, quinto idus eiusdem taurus. A nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia conturbat vergiliarum hiemalis occasus. Ex die igitur tertio iduum nouembris*

bris usque in diem sextum iduum martiarum maria clauduntur, VEGETIVS de re milit. L. V. c. 9. ad quem consuli meretur STEWECHIVS, conf. PITISCVS lex antiquit. T. II. p. 163. IAC. HASAEVS bibl. Brem. cl. I. fasc. I. p. 26-30. Licet igitur illo tempore, quod a Luca indicari existimamus, mare nondum clausum esset, non tamen longe aberat ab illo articulo, quo *naugatio incerta erat et discrimini propior*, quod adprime convenit illis diuini scriptoris *ὄντος ἡδὴ ἐπισφαλὸς τὸ πλοῦς*. Quodsi autem per *ἡσειαν* intelligendum illud adeo decantatum ieiunium, quo Iudaei sese die expiationum sollemniter macerabant, hoc adhuc tempore festum illud in usu fuisse, tuto adfirmari potest. Oportuit certe notionem hanc adhuc usu tritam fuisse, oportuit illius potestatem et Iudaeis et gentilibus perspectam fuisse. Fingamus contra, festum hoc sub templo II. a primis illius initiis in tempus usque, quo Lucas scribebat, per aliquot saecula plane non celebratum fuisse, quis, quaeſo, vim vocis huius intelligere potuisset? probabile potius est, nomen festi cum ipso festo, tamdiu intermisso, dudum in exilium missum, et obliuioni datum fuisse. His addere possemus locum insignem Ebr. VII. 27. sed quoniam is longiorem disquisitionem flagitat, illum alii temporis referuamus.

§. XI.

Quid de pontificatu Iacobi censendum sit, discipratur.

Aliud argumentum pro celebratione diei festi huius & quidem non longe ante *πανολοθρεαν* urbis & templi nobis subministraret historia ecclesiastica, modo vadimonium pro illius veritate praestare liceret. De Iacobo, fratre domini, cognomento *iusto*, ex HEGESIPPO perhibet EVSEBIVS, H. E. L. II. c. 23. *τετω μονο ἐξην εἰς τα ἁγια εἰσιεναι. εἰδε γαρ ἔρευν εφορες, ἀλλὰ συνδυνας. καὶ μονος ἐισηρχετο εἰς τον ναον*. Eadem, & quidem cum additamento quodam repetit ABDIAS. EVSEBIVS tantum nominauerat *ἁγια*, ille adpellat *sancta sanctorum*. Verba ipsius haec sunt: *huic licebat ingredi in sancta sanctorum*. Neque enim laico utebatur indumento, sed tantum *sudone*. *Solus ingrediebatur templum*, histor. apostol. L. V. apud FABRICIVM cod. apocr. N. T. T. II. p. 599-600. conf. HIERO-

HIERONYMVS catal. script. eccles. c. II. p. 24. Idem specialius determinat EPIPHANIVS aduers. haeres L. III. T. II. p. 1045. cuius verba haec sunt: *μονον τετω τω Ιακωβω εξην εισιεναι τε ετες εις τα αγια των αγιων. δια το Ναζωραιον αυτον ειναι. και μεμχθαι τη ιερωσυνη.* Describit igitur ipsum non vt sacerdotem gregarium, sed pontificem maximum, quare etiam laminam auream eidem aptat: *ετος ο Ιακωβος και πεταλον επι της κεφαλης εφορησε.* Omnium copiosius et dilucidius haec complectitur haeres. XXIX. L. I. Tom. II. *ετι δε και ιερατευσαντα αυτον κατα την παλαιαν ιερωσυνην ευρομεν. διο και ηφιητο αυτω απαξ τε ενιαντε εις τα αγια των αγιων εισιεναι, ως τοις αρχιερευσιν εκελευσε ο νομ^Ϟ, κατα το γεγραμμενον. ετω γαρ ισορησαν πολλοι προ ημων περι αυτε. Ευσεβ^Ϟ τε και Κλημης και αλλοι. αλλα και το πεταλον επι της κεφαλης εξην αυτω φερειν.* Quae relatio si vera esset, haberemus argumentum omni exceptione maius. Sed contra illam multa iamdum dubia mouit illustr. SCALIGER in chronol. Eusebii p. m. 177-179. Equidem DION. PETAVIVS, cui nihil placuit, quod a SCALIGERO profectum erat, eiusdem animaduersiones infirmare est adnifus, in animadu. in *Epiphanium* p. 332. 333. Sed qui, quae in medium attulit, pensculatius confliget, facili negotio deprehendet, ita comparata esse, vt Scaligeri sententiam non euertant. Nos, in subsidium adsumtis animaduersionibus scaligeranis, dubia nostra proferemus, simulque Petauii exceptiones examini submittemus. Primum moner, Eusebium ex Hegefippo tantum habere *αγια*, Epiphanium addidisse *αγια αγιων*, quod autem ipse non de *sancto sanctorum* sed *sancto*, secunda parte templi vult intellectum. Hinc iudicat, quaedam illi addita, pleraque tamen vera esse, quare totam illam historiam damnandam non esse, cenfer. Verum enim vero satis constat, Hegefippum exiguae fidei hominem esse, vt hinc relationi ipsius, nisi consensus aliorum scriptorum accedat, vel verisimilitudo ex circumstantiis personarum, temporum et locorum faueat, non multum sit tribuendum. Si ingressus ille *εις αγια* respiciatur tamquam priuilegium soli

Iacobo proprium, certe vnicuique hunc conceptum suggereret, non nisi de ingressu in adytum, et quidem die anniuersario expiationis, sermonem esse, quandoquidem in *וַיָּזַבְחֵם*, parte templi, quae *כִּינֹר* dicebatur, etiam gregariis sacerdotibus versari fuit integrum, in penetrabile vero interius irrumperere nefas habebatur. Nec ratio adiecta suadere potest, ipsi integrum fuisse adytum petere, quia lincis indutus fuerit vestibus, his enim etiam vsi fuerunt sacerdotes gregarii. Porro probari nequit, Iacobum sacerdotali profapia profeminatum fuisse, & si quidem nascendi fors ius sacerdotio fungendi ipsi dedisset, num probabile est, Iudaeos passos fuisse, vt ipse, haeresi christiana infectus, sacra Iudaica tractaret, multo minus vt sacratissimam functionem die adeo sollempni administraret. Voluisse hoc sanctimoniae Iacobi dare, vt ad *sanctam perueniret*, quod PETAVIVS coniecit, est *ἀνεγχομένων*. Virtus et sanctimonia quidem vi legis diuinae requirebatur, sed haec erat porius conditio, quae a sacerdotibus postulabatur, non autem in se spectata, ius ad dignitatem sacerdotalem largiebatur: natiuitatis fortuna, si reliquae conditiones adessent, viam sternebat, vt quis sacerdotium adpetere posset. Et certe aetate ista, quam Iacobus viuendo attingit, non tanta in virtutem existimatione ducebantur, vt illam cum neglectu legum auitarum adeo excellenti dignitate remuneratam voluerint. Quod de lamina aurea, a Iacobo gestata, addunt, id plane est ineptum, sacerdotes summi extra functiones suas sacerdotilibus vestibus non utebantur, sed communibus fere incedebant. Quaedam etiam huc spectantia habet illustr. HEINECCIUS in elegantissima commentar. de *habitu et insignibus sacerdotibus apostolorum* c. V. p. 84. seqq.

§. XII

(III) Remouetur obiectio. Ex his argumentis satis adparet, Molinaei sententiam lubrico inniti fundamento, restat, vt (III.) rationem, quam Elio, petita eadem substernit, examinemus, quoniam tunc nulla arca fuerit ab absentia in sacratio. Argumentatur ita vir doctissimus. Dies expiationis cum in finem celebrabatur, quo populus de peccatorum suorum

suorum expiatione certus redderetur, verum de eo persuasus *ris, concedendo,*
 esse non poterat, nisi pontifex maximus cum sanguine iuueni *(α) illam in*
 & hirci penetrare interius ingrederetur, eundemque versus ar- *templo se-*
 cam foederis spargeret, sicque populi expiationem procuraret. *cundo non*
 Sed a templo secundo arca foederis abfuit, igitur adpersio san- *fuisse.*
 guinis fieri non potuit, & per consequens festum expiationum
 non est celebratum. Equidem quamdiu tabernaculum stabat, sa-
 cerdos maximus sanguinem versus propitiatorium septies spar-
 gebat Leu. XVI. 14-15. IOSEPHVS A. I. L. III. c. X. nec dubium
 est, quin idem obtinuerit in templo Salomoneo. Sed vero ar-
 cam a templo secundo abfuisse, constans Iudaeorum est traditio,
 IOMA c. V. §. 2. adeoque illam inter defectus quinque templi
 serubabelici referunt. Quae num in specu aliquo subterraneo fue-
 rit recondita, an templi incendio perierit, an in Babyloniam fue-
 rit deportata? disceptatur, quo de videri potest MAIMONIDES
 de aedif. templ. c. III. §. 1. LIGHTFOOTVS descript. templi c.
 XV. p. m. 589-590. opp. T. I. speciatim BLASIVS VGOLINI
 in adnot. ad R. Chiiac addit. ad cod. de die expiat. p. 117-120.
 qui diuersas de occultatione arcae sententias collegit. Proximus
 hoc ad fidem accedit, templo a babylonii igne destructo ar-
 cam etiam foederis absumtam fuisse, quod, vbi aliorum hac
 de re sententias proposuisset & examinasset, adstruit CARP-
 ZOVIVS diss. *de eo, quo arca foederis* peruenit p. 2-37.
 Verum enim vero si arca foederis igne conflagrauit, nec re-
 stituta est in templo secundo, quaeritur, num dies expiationis
 locum habere potuerit, cum sacratissima actio eiusdem diei
 fuerit illa, qua pontifex sanguinem versus arcae propitiarium
 sparsit? Hoc dubium tanti est visum erud. PRIDEAVX, vt
 adfeuerare nullus sit veritus, in secundo templo arcam eius-
 dem figurae ac magnitudinis, cum illa in priori existisse, eo-
 demque in loco positam fuisse, causam hanc dans: quoniam
 absque illa id, quod maxime *essentiale* erat in festo expiationis,
 comparitio sc. summi pontificis coram arca locum habere
 non potuerit. Suspiciatur igitur, ipsam ad excidium vsque
 templi superfuisse, indeque, vrbe per Titum capta & euastata,
 Romam

Romam in triumphum fuisse deportatam, quae licet in arcu triumphali hodie non conspiciatur, concipi tamen non posse, qui lex, quae pariter eo defereretur, absque theca sua, arca fuerit portata, *histoire des luifs* T. I. p. 261-266. Videtur vir doctus legisse vestigia gentilis sui, LIGHTFOOTI, qui ubi dixisset, veri simile esse admodum, arcam conflagrassè, inque templo secundo non fuisse, addit: *attamen habebant etiam ipsi arcam eo in loco (sancto sanctorum) quam fabricauerant, quem ad modum habebant pectorale iudicii*, c. l. p. 590. Sed mirandum est, viros in magistrorum scriptis, & omni antiquitate iudaica versatissimos, in hanc ingredi potuisse sententiam, Iudaeorum doctoribus ad vnum omnibus testantibus, arcam foederis in secundo templo non fuisse: nec contrarium illius ex IOSEPHO demonstrari potest. In subsidium causae nostrae deuocare possumus verba hominis pagani, sed historici grauissimi, TACITI, qui histor. L. V. c. IX. refert, *Pompeium*, vrbe hierosolymitana domita, *templum iure victoriae fuisse ingressum*. Inde vulgatum, pergit, *nulla intus deum effigie vacuam sedem, & inania arcana*. Pompeium autem in ipsum penetrale templi interius, quod *sanctum sanctorum* dicitur, se immisisse, non obscure innuit IOSEPHVS, cuius verba haec sunt, *παρελθων γαρ συν τοις περι αυτον ο πομπησιος εις τον ναον, ενθα μονω θεμιτον ην, παρηναγ τω αρχιερει, τα ενδον εθεατατο κ. τ. λ.* Si iam Pompeius, peruadendo templum, ad ipsum processit adytum, ac inde fama est vulgatum, illud deorum effigie esse vacuum, certe arca ab illo abfuit; si enim Pompeius, & qui cum ipso erant, illam vna cum cherubinibus, alas expandentibus, suis ruiti essent oculis, illos certe pro deorum simulacris reputassent. Concedimus etiam, legem Romam delatam absque theca non fuisse, sed inde non sequitur fuisse arcam foederis. Vñ libri sacri in peculiari arca, siue armario, posito prope arcam foederis, in templo priori adseruati fuerunt; ita probabile est, huius generis arcam librariam in posteriori templo parandam curauisse, quod ipsum etiam suo adfensu post alios comprobatur MAIVS
theol.

theol. proph. p. 12 - 13. Porro in cod. IOMA c. I. §. 1. dicitur מהלך לשמאלו עם דפרוכת עד שהוא כניע לארון הניע לארון נותן את המחתה בין שני הכדים, *ibat sinistrorsum iuxta velum, usque dum perveniret ad arcam, ad arcam ubi venit, acerram inter duos vectes deposuit.* Sed enim existimandum non est, doctorum mischnicorum mentem hanc esse, ac si pontifex vere ad arcam accesserit, intra vectes illius substerit, & acerram deposuerit, alias sibi contraria loquerentur: sed hoc volunt, accessisse ad illum locum, in quo arca olim fuerit, & substerit ibi, ubi vectes arcae olim prominebant. Arcae foederis, Romam deportatae, nullum in arcu triumphali adpareret vestigium, nec RELANDVS, qui de *spoliis templi secundi* erudite & accurate commentatus est, illius ullam facit mentionem, cui iungi potest CARPZOVIUS cit. diff. p. 15 - 18.

§. XII.

Sed dicat aliquis, si ceruum est, arcam foederis a templo se- 3) *Demon-*
 cundo abfuisse, difficultas de festo expiationis remanet. Vti prius *stratur, ab-*
 diffiteri non possumus, ita via tamen, qua difficultas evanescat, *sentiam ar-*
 se nobis pandit. Primum igitur norandum est, legem hanc esse *cae in causa*
positivam, quae in circumstantiis externis rationem habuit, *esse non po-*
 quaeque proinde, illis mutatis, plane tolli & abrogari, vel, *uisse,*
essentiaibus manentibus, in quibusdam circumstantiis ob cer- *ut dies ex-*
 ritas rationes mutationem pati potuit. Essentiale erat non tam *piationis ce-*
 comparitio P. M. coram arca, quam sparsio sanguinis versus *lebratus non*
 illam: ut compareret, erat antecedens, vel conditio, quo sparsi- *fuert.*
 onem peragere posset. Sparsio erat necessaria & essentialis,
 quoniam per illam expiationem populi typice procurabat,
 quae dum versus propitiatorium instituebatur, cui gloria
 dei in tabernaculo & templo primo insidebat, deus cense-
 batur sanguinem animantis bruti pro anima illorum, pro
 quibus caerimonia haec sacra suscipiebatur, accipere. Porro
 D ipfi

ipsi illi, qui arcam in secundo templo fuisse contendunt, schechina tamen destitutam fuisse, non differunt: sed huius sedes erat arca, quae inde dicitur *scabellum pedum ipsius*, thren. II. 1. ipse deus *habuisse super cherubinos* adfirmatur 2. Sam. VII. 2. 2. Reg. XIX. 15. qui ex arca prodeuntes alii suis solum quasi constituebant, cui schechina insidebat, coll. Ps. LXXX. 2. XCIX. 1. Cum autem deus ob sapientissimas rationes in templo secundo praesentiae suae symbolum externum constituere nollet, huius vero sedes cherubinarum alae essent, absente schechina, etiam ipsa arca necessaria non erat. Nec tamen propterea dici potest, actionem pontificis maximi in expiationum die peragi non potuisse. Absentiae schechinae & arcae causa erat deus, sed hic per viros diuinum cultum externum iuxta legem Moysi restitutum voluit: igitur ex intentione dei absentia arcae celebrationem festi huius impedire non potuit. Praeterea, si adspersionis actionem consideramus, illa obtinere commode potuit, si vel ipsa arca non adesset. De illa Leuit. XVI. 14-15. praecipitur, sanguinem iuueni, pariter atque hirci spargendum esse על פני הכפרת et לפני הכפרת, quae verba quoniam duplicem sensum admittere possunt, vel, ut sanguis ad superficiem propitiatorii peruenerit, vel, ut *versus propitiatorium* tantum fuerit directus, eruditi in diuortia abeunt, quorum alii posteriorem, priorem alii amplectuntur. Posterior communi fere doctorum iudaicorum consensione comprobatur, quare BARTENORIVS ad cod. Ioma c. V. §. 3. commentatur, הכרי לא על הכפרת נוגעים אלא, *הרי לא על הכפרת נוגעים אלא* nam (sanguines) non propitiatorium attigerunt. sed in terram reciderunt. Eandem oppido plures ex christianis suam faciunt, quos nominat DEYLINGIVS obl. sacr. P. II. p. 191-193. it. p. 486. 487. quibus etiam se ipsum adiungit. Priorem tuerur doctiff. IACOBS differt. de adspersionibus Ebraeorum p. 113-115. qui tamen demon-

demonstrationem suam his concludit verbis : *verum tamen cum recutitae gentis magistri mordicus* asserto isti (quod sc. sanguis non attigerit propitiatorium) *inhaereant, omnem hanc litem ita dirimendam esse iudico: de iure quidem semper oportuisse sparsionem hanc versus propitiatorium dirigi, licet aliquando de facto non contigerit.* Nec illi, qui posteriorem tuerentur, inficias eunt, sanguinem aliquando propitiatorium contigisse. Hunc in finem DEYLINGIUS locum ex talmude babilonico, cod. IOMA c. V. f. 60. producit, in quo tradunt, si quando euenerit, ut ex improviso propitiatorium sanguine fuerit tinctum, id tamen expiationem non impediuisse. Si igitur sparsio sanguinis non ipsam arcam foederis, & speciatim illius operculum attingit, etiam illa sine arca versus superiorem partem institui potuit, & per consequens absolute necessaria non fuit, absentia arcae foederis in causa esse non potuit, ut celebratio festi expiationum intermitteretur. Tabernaculo & templo priori stante, pontifex maximus intra vestes arcae deponebat acerram, odores suaves ex accensis aromatibus exhalantem, sed illa in posteriori deficiente, super *lapidem foundationis*, quem adpellant, thuribulum collocabat, IOMA c. V. §. 2. R. CHIA additam c. II. §. 23. Quo de *lapide foundationis* multa doctrina & sagacitate differit Vir eximius, THEODORVS HASAEVS, commentat. de *lapide fundamenti* c. I. §. 21-23. P. 27. 28.

His, quae ad argumentum nostrum spectant, discipulis, ad id accedimus, quod nostrae scripturae occasione suppeditauit. Vir plurimum reuerendus ac doctissimus,

IOANNES SIMEON LINDINGER,
S. Minist. Candidatus, & alumnorum in orphanotro-
phico Kornmesseriano nuper praefectus, ad munus Recto-
ris, in Gymnasio nostro administrandum, concordibus
venerandi Presbyterii suffragiis electus, vocatus, aequae
supremo Senatu ecclesiastico confirmatus, provinciam hanc
sua oratione auspicali de EMOLVMENTIS E-
REBUS EXTERNIS IN EDVCATIO-
NEM REDVNDANTIBVS, adire constituit.
Habebit illam d. XVI. Iul. hor. X. matur. in gymnassii
nostri auditorio maiori, ad quam beneuolae audiendae
ut frequentes compareant, optimarum litterarum Fau-
tores ac Mecaenates, cum primis Venerandi Presbyterii
Adfessores, qua par est obseruantia, & humanitate
rogitamus. P. P. Halae Magdeb. ad d. XI. Iul.

An. MDCCLI

ERRATA.

- P. 4. l. 20. expromenus, leg. expromemus p. 6. §. 3. l. 7.
concurisset, leg. concurrisset p. 8. §. 4. l. 29. p leg. v. p. 10.
l. vt. excepto l. excepto, p. 24. historie, l. histoire.

AB: 155064 (1)

ULB Halle 3
003 921 654

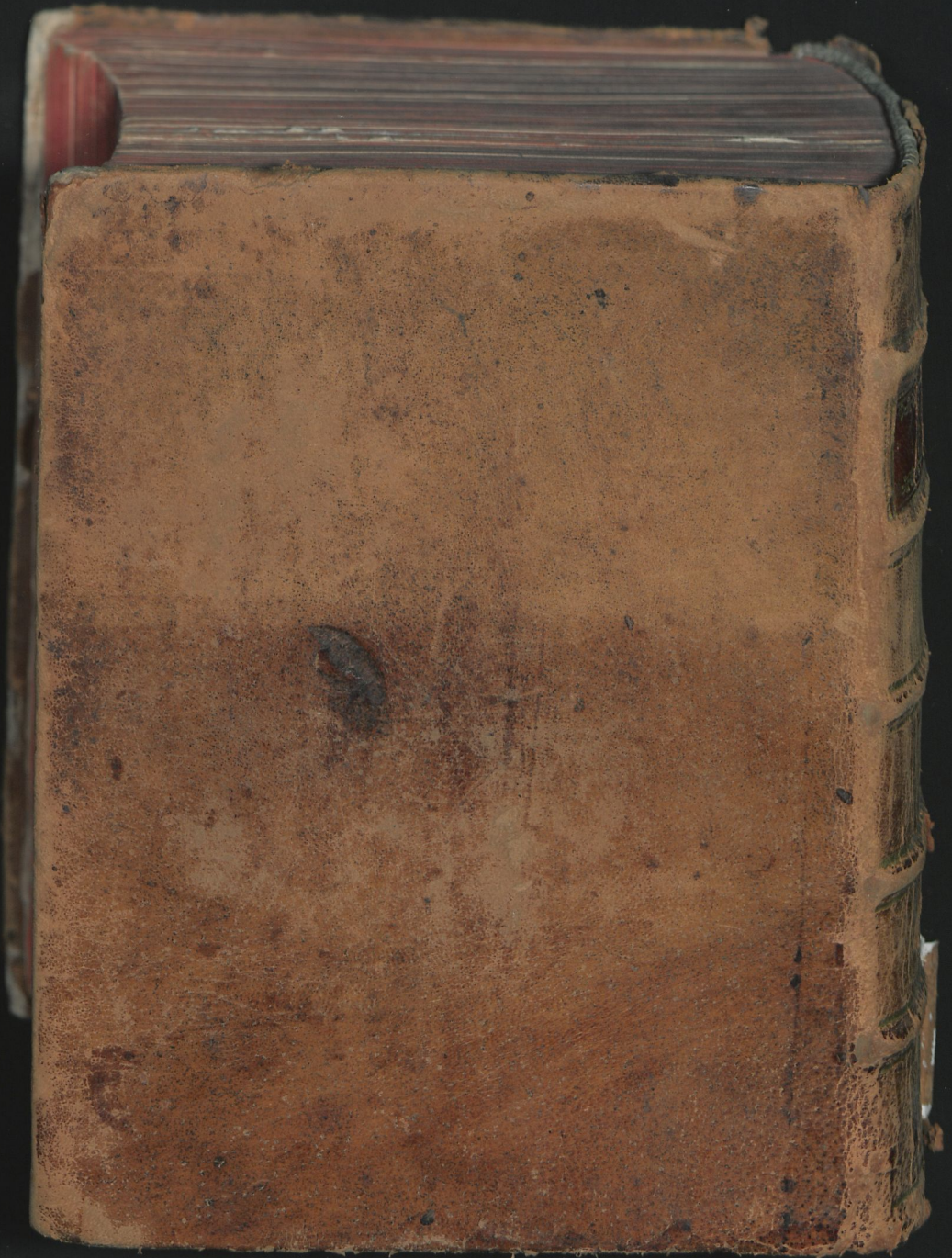
Sb.

VD18

R

VD17

NAI
pr
qu
qu
it,
ian
per
Ge
fed
nu
o l
r
m
s
e f
nu
m
in

J.
78
Q. D. B. V.

EXERCITATIO PHILOLOGICO - THEOLOGICA

DE EO

NVM SOLLEMNIS EXPIATIONVM
DIES SVB TEMPLO II. FVERIT
CELEBRATVS?

QVA

AD PVBLICVM INAVGVRATIONIS ACTVM

IN

ILLVSTR. GYMNAS. REG. REFORMAT. AVDITORIO
PVBLICO

SOLLEMNI ORATIONE

AD D. XVI. JVLII AB HOR. X. MATVT.

CELEBRANDVM

OPTIMARVM LITTERARVM OMNIS ORDINIS AC
DIGNITATVM FAVTORES

HVMANISSIME INVITAT

JOANNES GEORGIVS MICHAELIS

S. THEOL. PROF. PVBL. ORD. ET ILLVSTR. GYMNAS.

EPHORVS.

HALAE MAGDEBYRGICAE

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.